

ביאורים

השכר בעולם הבא הוא חלק בלתי נפרד מההוויה הדתית. דברי חז"ל על כך ש' ככל ישראל יש להם חלק לעולם הבא' ידועים ומפורסמים. כאן מברר החבר למלך כוזר את אחת מנקודות ההבדל המהותיות שקיימת בין היהדות לדתות האחרות. מלך כוזר טוען שהשכר העתידי בדתות האחרות מתואר בצורה רחבה ומפורטת יותר מזה הקיים בתורה. עם זאת, מודה המלך, שהרצון לחיות לא נחלש כתוצאה מההבטחות המיועדות בקרב הדתות האחרות. מה משמעות אמירה זו של המלך? נראה שבדבריו מבקש הוא לטעון שיש משהו בחיויית הקיום האנושית הפשוטה שהיא חזקה ומוחשית יותר מכל הבטחה. דבר זה יוצר סוג של שניות בקרב מאמיני הדתות - מצד אחד קיימות הבטחות על השכר בעולם הבא ועל החידלון בעולם הזה, ומן הצד השני הרצון לחיות בעולם הזה, על כל פחיתותו וחסרונותיו - לא נחלש ולא מתעמעם. דבריו אלה של המלך מהווים מעין מבוא לדבריו של החבר. החבר טוען שהסיבה לכך שאין התמקדות בהבטחות עתידיות בתורה היא מן הסיבה הפשוטה שההבטחות מתקיימות ומתגלות כבר בעולמנו. כדברי הברכה המופיעים בגמרא: 'עולמך תראה בחיך', כלומר - את שכר העולם הבא תראה עוד בחיך בעולם הזה. דברים אלה של ריה"ל מחזקים גם את הוודאות באמינות ההבטחות לעולם הבא. וכפי שריה"ל כבר הזכיר בתחילת דבריו - שעל ידי הדברים הנגלים אנו מאמינים גם בדברים הנסתרים. במובן זה, העולם הזה והעולם הבא קשורים ומחוברים זה לזה. כאשר מתכוננים כראוי, כבר בעולם הזה ניתן לראות במו עינינו בהשגחת הבורא. ההסבר הזה מחזק גם את חשיבותה וייחודה של ארץ ישראל. הארץ אשר תמיד עיני ה' אלוהינו בה, מראשית השנה ועד אחריתה. בארץ ישראל חויות האמונה מוחשית וודאית - הגשמים, הברכה הכלכלית, הרווחה והבריאות הפיזית הם כולם עדויות לכך שה' אלוהינו מתהלך בקרבנו ומברך אותנו בטוב.

הרחבות

1. שכר גשמי בעולם הבא

ועל כן אין נאמר ונשנה בתורה שאתם אם תעשו את המצוה הזאת אביא אתכם אחר המות אל גנות והנאות. בעולם הבא אין שום הנאה גשמית, כפי שאומרת הגמרא במסכת ברכות [דף יז]: "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא פרייה ורבייה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה שנאמר ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו".

אמנם יש להעיר שהראשונים פרשו מאמר חז"ל זה לזמן שאחרי תחיית המתים, כפי שמביא הרב קוק באגרות הראי"ה (חלק ב אגרת תרל, עיין שם שמסביר באופן דומה לדברי ריה"ל את מאמר חז"ל במסכת נידה דף סא: "מצוות בטלות לעתיד לבא").

2. בני אדם כמלאכים

כאותם שהיו בנפשותיהם מתהלכים בין המלאכים. יש שזכו להגיע למדרגה רוחנית גבוהה מאוד עוד בחייהם, למרות שגופם טרם נפרד מנשמתם, וכפי שמביא ריה"ל לקמן במאמר שלישי [פסקא א]: "רוצה היה להגיע למעלת חנוך שנאמר בו ויתהלך חנוך את האלהים או למדרגת אליהו להפנות מעסקי העולם הזה ולהתייחד עם חברת המלאכים".

אמנם דוגמה זו שנתן ריה"ל מחנוך לאדם קדוש ועליון לא מוסכמת על הכול, וכבר רשי"מ מביא את דברי חז"ל במדרש: "צדיק היה וקל (ס"א וקבל) בדעתו לשוב להרשיע לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו" [בראשית ה, כד ד"ה 'ויתהלך'] (ועיין בהקדמת שו"ת חת"ם סופר חלק יורה דעה בהבדל בין מעלת חנוך למעלת אברהם).

שאלות לדיון

יעודנו הוא הנבואה. האם אנחנו חולמים, שואפים לזכות לנבואה? האם הדבר מעניין אותנו בכלל? לפי דברי החבר, קשיים באים עלינו כיוון שאנו מתרחקים מהקב"ה. איך מתמודדים עם קשיים שבאים עלינו?

להצלחת רחל חיה בת נחמה

קד אמר הפזרני: הגה יעודי זולתכם יותר חזקים יותר שמנים מיעודיכם.

קה אמר החבר: אבל הם כלם אחר הפנות, ואין בחיים מהם דבר, ולא דבר שיונה עליהם.

קו אמר הפזרני: יתר על כן, לא ראיתי אף אחד מן המאמינים באותם היעודים שמשותקים למחירות בואם, אדרבה, אלו היה יכול לדחותם ולאחרם אלה שנים, ולהשאיר אסור בכבלי החיים לזאת המספנות ועמל העולם, היה בוחר בזה.

קי אמר החבר: ומה אתה חושב במי שרואה את המעמידים הגדולים המלאכים?

קה אמר הפזרני: הוא בלי ספק מתאנה שפתמיד נפשו על הפרידה מחושיו, ותמשך הנאתה באור ההוא, וזה הוא מי שמתאנה הפנות.

קט אמר החבר: אבל יעודינו הדבקנו בענין האלהי, בנבואה ובמה שקרוב לה, והתחבר הענין האלהי בנו בהשגחה ובאותות ובמפתים. ועל כן אין נאמר ונשנה בתורה שאתם אם תעשו את המצוה הזאת אביא אתכם אחר המות אל גנות והנאות, אבל הוא אומר שאתם תהיו לי סגלה, ואהיה לכם לאלהים מנהיג אתכם, ויהיה מקם מי שיפנס לעמוד לפני ועלה לשמים, כאותם שהיו בנפשותיהם מתהלכים בין המלאכים, ויהיו גם כן מלאכי מתהלכים ביניהם בארץ, ותראו אותם, יחידים ומחננות, שומרים ונלחמים לכם, ותתמיד השארותכם בארץ המיוחדת לפעלה הזאת, והיא הארץ הקדושה, ויהיו תלויים פוריותה ושממונה וטובתה ורעתה בענין האלהי כפי מעשיכם. ויהיה העולם נוהג ענינו במנהג הטבעי, חוץ מקם, כי אתם תראו, עם השראת השכינה ביניכם, מפוריות ארצכם וסדר גשמיכם, שלא יעברו זמניהם הצרכים להם, ונצחונכם על אויביכם במתי מספר, מה שתדעו בו כי ענינכם אינו נוהג לפי חק טבעי, אלא רצוני, כמו שתראו אם תמרו בצרת ורעב ודבר וחייה רעה, והעולם כלו בשלוה, ואז גם כן תדעו כי ענינכם מנהיג אותו דבר שהוא למעלה מן הענין הטבעי. וכל זה היה, ולפיכך זו תורה שיעודיה מבטחים, אין לחשש שיופרו. ויעודי אותן המצוות, כלם כולל אותם עקר אחד, והוא יחול קרבת אלהים ומלאכיו, ולפיכך מי שהגיע אל המדרגה הזאת לא יירא מפליון. וזאת התורה פבר הראתה לנו עין בעין.

יעודי זולתכם - הבטחות שאר הדתות למי שמקיים מצוות. שתתמיד נפשו על הפרידה מחושיו - כשם שנפרדה נפשו מחושיו בשעת המעמד, כן מתאוה להיות תמיד במצב זה. יעודינו - תכלית האדם על פי התורה. אלא רצוני - כפי רצון ה' (ניסי). תמרו - תחטאו. מכיליון - מהמוות.